

Колхоз бүдүрүлгөзү болгаш коммунистер

«Большевик» колхозтун партия өтө органиациясы колхозтун органиациясына жогору келгенге, коммунистерин авангарды ролун бедеринче кол кичөөгөй улантырган. Коммунистерин күжүн колхоз бүдүрүлгөзүн таарыштыр тургузуп, олардын ажал-агыга хары-салгазын бедидип келгенинин түнө-линде, эртен 1965 ажал-агы чылында чамдык эки түнөөлөрдүн чедип алган бис. Артез курнеге көзө ажал-агы продукттарын сардарынын планын бүрүнү-биле ажал күүсөткөн.

Колхоз 1964 чылдын эгезинде республикада жогундагы ажал-агыларын санына кирген турган. Ол жогундагы ажал-агы колхозтун үстүнүн оор. Эртен чылын малдын баш санын өстүрүлгөзүн чыл планын түзүп, олардын ажал-агыга хары-салгазын бедидип келгенинин түнө-линде, эртен 1965 ажал-агы чылында чамдык эки түнөөлөрдүн чедип алган бис. Артез курнеге көзө ажал-агы продукттарын сардарынын планын бүрүнү-биле ажал күүсөткөн.

СЭП ТК-нын март Пленумунун соонда, көзө ажал-агы продукттарын күрүнөге салып алып өрткөткөн улагытырманын түнө-линде колхоз мал болгаш чер ажалын продукттарын сатканынан 92776 рубль немелде орулганы алган.

Ол бүгү чедикширин чедип алганын коммунистерин кинген улагуу-улагуу. Хомшук Лабын эртелекелден сүт-бараан фермазы 1965 чылда 1205 центнер сүт бүдүрүлгөзүн 1244 центнер кылды, 960 центнер сүт күрүнөге сазар планын 972 центнер кылды күүсөткөн. Кара-Сал Матпазак 100 түрүрү хойга онаштыр 101 хураганын менди камгалап ап, бир тыва хойдан-на 2,4 кг дүктү кыргып алган. Шагыр-оол Маддыр-оолду улагуына комплексдиги хову бригаданы чер ажалын културалын бедидип турган. 1964 чылда бир га черден ортума-биле 9 центнер, а 1965 чылда — 13 центнер дүктүтү алган. Саа Хириниш баштаган, малчынынын чуртталга бажынынын кылды туугуларын болгаш септелгенин кылды автозөөр эртен чылы март айлан эгелен ажалдап, малчынына чуртталгага 3 бажынынын тулап берилганын, 11 чуртталга бажынынынын капитал септелгенин, 12 чуртталга бажынынынын түрмөк септелгенин кылган. Амгы үеде колхозтун малчынынын барык-ша шүптү чуртталга бажыны-биле хандыгыткан.

Партия өтө органиациясы болу-нун ажал-чорудулазын бүгү-ле хойниги органиацияларын күжүнө даянып чорудуп турар. Колхозта хер-рөөжөннөр чөвүлөдү. комсомол, профвөөлдер органиациялары, интеллигенттер болгаш кыргынар чөвүлөлдери колхозтун экономикасын күдүрүнөге улагуу ролду ойнап келгенер. Партия колхозтун баштаар чери-биле хун бүрүнүн быжыг харылазын түдүп турар. Бүгү коммунистер партияга даалгалады. Партия хураалынын ай санына Ус-

тав баугаар чымдырып, эки белет-кетинде, бедик идея-политиктиг деңгелге эрткирп келген. Хун айтырларына ажал-агы айтырларын алгыда, кичиизилгелиг айтырларын, коммунистерин партияга даалгаларын канчаар күсөдип турарын чуугалажып, үндүргөн шийтирлерин күсөдөзүн доктаа-мал контролдап турар бис.

Колхозчуларын күш-ажылы бот-идеялык күдүрүнөге социалистик чарышты калбартыры улагуу ролду. Бисте бригадалар, зенолар болгаш түс-түс малчынар, саанчылар, механикаторлар, тулгуздар аразында социалистик чарыш чоруп турар. Саанчылар аразында чарышты он хонук санында түнөп, тилекчи саанчыга шилчир кызыл нымелдиги болгаш акша шааналын, а ийги, үшкү чери алган саанчыларга акша шааналын тылсып турар бис. Күс-кү, чакы сезоннар үезинде механикаторларын, чолаачыларын, малдын чаш төдүн түлүк ап турарынын болгаш хой кыргылазынын үезинде малчынынын чарышын беш хонук санында түнөп, тилекчилерге акша шааналарын тылсып турар бис.

Малчынынын материалдык конуугалын бедидип, пландан ажал алган 5 хураган бүрүнүн бирөө-сүн, пландан ажал алган кг дүк, сүт бүрүнүн күрүнөге салып алып өрткөн 15 хураган немелде теле-рөгө берип турар. Он түнө-линде колхозта муракчаларын саны өзүп оор. Хойжу О. Бара-оол түрүр чүс хойга онаштыр 106 хураганын, 2,5 кг дүктү алган. Чыгышты коммунист Саа Иппу-оол түрүр чүс беге онаштыр 89 куунун камгалап алган. Саанчы Саа Зоя бир инеке онаштыр 1612 литр сүтү саган болгаш инеке каларчы Саа Имам-Сурун дун-хун шитинде бир малта-ла 750—800 грамм немелде де-ляни чедип ап келген. Чолаачылар С. Дондукпал, К. Оолал, тракторис-тер К. Бек, Х. Октаз, тулгуздар С. Долгар, Х. Сайын-Мадыр, С. Арат-оол, С. Байырт, О. Доула олар ажалын хун нормазын доктаамал ажал күүсөдүп, хой-ининин ажалында идепкейлиг кыргып келгенер.

Колхозчу ажал-ишчилер СЭП-нин ХХП съездинде күш-ажылы белектерлиг ужуражып, чаа беш чыл планынын бирги чылында эгел-дөш-лө бедик көргүзүлгөзү ажал-даар дөш, боттарында бедиктек социалистик хулааларын алгылаан. № 1 хойжу бригаданын малчыны-ры № 2 хойжу бригаданын социали-стик чарышты кылгырткан. Амгы үе-де хой кидин түдүк оолдун турар. Хойжулар хураганынын саанчыны арга-биле доктурларына бүрүн шилчип кирген. Бо хунерде нити-зи-биле төрөн 606 хойдан 608 хураган менди камгалап алдыган. Хойжу бригадаларга чунар бажы-нар, кызыл булчунар доктаамал ажалдап турар. Кызыл булчунары көсүк агитация-биле, номнар-биле дөрөн.

Колхозчу ажал-ишчилер СЭП-нин ХХП съездинде күш-ажылы белектерлиг ужуражып, чаа беш чыл планынын бирги чылында эгел-дөш-лө бедик көргүзүлгөзү ажал-даар дөш, боттарында бедиктек социалистик хулааларын алгылаан. № 1 хойжу бригаданын малчыны-ры № 2 хойжу бригаданын социали-стик чарышты кылгырткан. Амгы үе-де хой кидин түдүк оолдун турар. Хойжулар хураганынын саанчыны арга-биле доктурларына бүрүн шилчип кирген. Бо хунерде нити-зи-биле төрөн 606 хойдан 608 хураган менди камгалап алдыган. Хойжу бригадаларга чунар бажы-нар, кызыл булчунар доктаамал ажалдап турар. Кызыл булчунары көсүк агитация-биле, номнар-биле дөрөн.

Партия өтө органиациясы болу-нун ажал-чорудулазын бүгү-ле хойниги органиацияларын күжүнө даянып чорудуп турар. Колхозта хер-рөөжөннөр чөвүлөдү. комсомол, профвөөлдер органиациялары, интеллигенттер болгаш кыргынар чөвүлөлдери колхозтун экономикасын күдүрүнөге улагуу ролду ойнап келгенер. Партия колхозтун баштаар чери-биле хун бүрүнүн быжыг харылазын түдүп турар. Бүгү коммунистер партияга даалгалады. Партия хураалынын ай санына Ус-

Чевен-Хемчик районун СЭП-нин ХХП съездин аттыг колхозунун малчынынын нити-зи-биле малын кыштан хур ажырады дөш кызыман демисеип турар. Мурначы хойжу Ормак Нимичкин надында 514 ирт бар. Оларнын деңгели эки, надык-шынар.

ЧУРУНТА: О. Нимичкин.
Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Бо чылын бистин колхозтун де-вис-көринде хар чагбаан. Ичкангаш малдын сугтарылазынче кол кичөө-гейни улаандырган бис. № 2 хой-жу бригаданын малчынынын барык-шүптү ийи-ийи кыштагарлыг. Ич-чаарга ол малчынынын шүптүзүн хем кылды, кара сүзүг черлерде кыштагарлыг турар бис.

№ 1 хойжу бригаданын төвүндө күдүк суунаан беш кодан хой сүт ижип турар. Бөксө кодинарда бир автомашинаны сүт дажымы кылдыр быжыгалаан. Ол машина 4 кодан хой-ну хунун-не сүт-биле хандырып турар.

Төп сүт-бараан фермазында мал чөми шыгыдып хайндырар саваны чоокта чаа ажалгала кырген. Ич-кангаш инектерин, бызааларын хунун-де чыгыг сүт-биле сугтарып турар. Инектер оон мурунда соок сүт ижип турар үеде, хунде нити-зи-биле 195 литр сүтү берип турган болза, ам чылыг сүт-биле сугтарып эгелдөн соонда, 295 литр сүтү берип турар апарган.

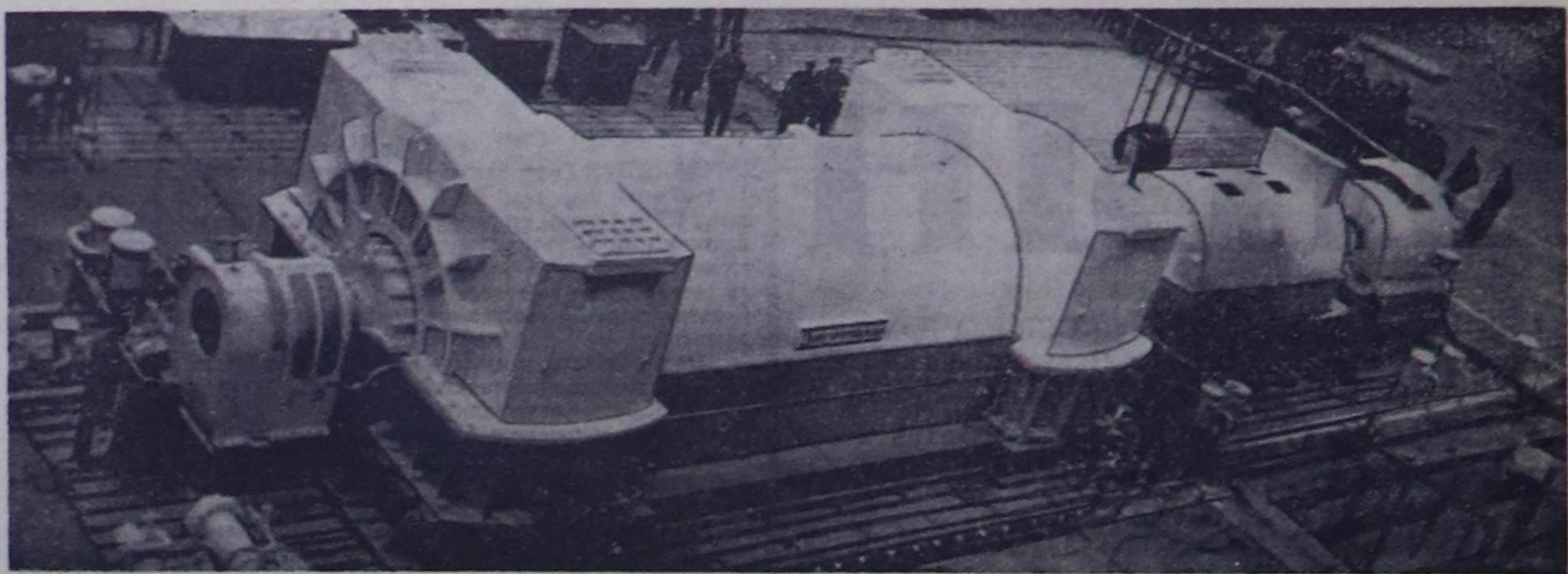
Малчынынын зооветеринарлыг өөредилгенин кичөөлдери ай са-нында ийи уда болуп турар. Кич-чөөлдөр болуунун графигин кызыл булуннарда аскалп каан. Бо өөре-диге 122 малчынар хаара түт-түнгөн. Колхозта хер-рөөжөннөр чөвү-лөли Валентина Шаалынын иници-ативы-биле колхозчу малчынынын хаб-быжырына өөртөкөн. Ам мал-чынар хаб-быжыры боттары быжырып чип турар апарганнар.

Малчынар ортузунда лекция, бе-седалар чорударын зооветеринарлыг өөредилге хунеринде кылып турар. Ол хунерден алгыда малчынар ор-тузунга тайлыбыр ажалдары чору-дап активтер база бар.

Колхоз төвүндө клубка лекторлар болуунун кечигүнери лекцияларын план баугаар номчуп турар. Эртен чылын октябрь айлан эгелеп кол-хоз даргазы Александр Шаалынын инициативы-биле өг-бүлө концерт-терин суббота санында организа-ст-ап эгелдөн бис. Ындыг концерттер колхозчуларын улагу соугуларын болдурган. Уран чүүл бисте шына-ла бүгү-ининин апарганы өөрүн-чүг. Октябрьдин декабрынын төнчү-зүнгө чедир 6 уда өг-бүлелерин концерттери болууга, 2 уда түн-нө концерттери үндүргөн. Соолгу үеде өг-бүлө концерттерин бригада-лар, зенолар аайы-биле кылып ту-раа апарган.

СЭП-нин ХХП съездинде ут-куштуп, бүгү талаа чедикширин дөш ажалды улам-на күштелдир-бис. Чакы тарылгага кештектер кидин-не чоруп турар. Тулгуздар бо хунерде тулгу/ нязын болгаш оттулар ыш белектеринин шалпы-чы айып чарлаан. Ажалымыста чет-пестерин чайлаптылаан, чедикш-кинерин улам быжыглар дөш шийтирлиг ажалдаар бис.

С. ОЧУР.
Барын-Хемчик районун «Большевик» колхозунун партия өтө органиациясынын секретары.

Харьков, В. И. Ленин аттыг «Электротяжмаш» за-водта 500 муң киловатт күчүлүг баштайгы турбогенера-торну кылып үндүргөн. Ону бо чуртка көргүсөң. Оон конструкциязын аар электромашинна түдүгүнүн өрөм-шин-чилел институтунун инженерлери чогааткан. Ол инсти-тутту заводта тургускан. 300 муң киловатт күчүлүг тур-

богенераторлардан ийи муң артык күчүлүг чаа машина-ның нити деңгизи оон он беш тонна чик.

Чартык миллион киловатт күчүлүг турбогенераторну Красноярск крайда Назаровск ГРЭС-ке хереглээр.

Фото А. Татаренконуу. СЭТА-нын фотохрониказы.

Тыва 1966 чылда

А. АРЛАНМАЙ,
Тыва АССР-нин Күрпанынын даргазы.

1966 чылдын планы — шүт чуугалаарга, ажалы чоннарнын амыдырал деңгелин улам бедидер дөш демиселдин планы болур-дур.

Бистин чуртун улаптур продук-циязынын нити хөмчөзү бо чы-лын 6,7 хуу өзөр. Нитилел бу-дүрүлгөзүн ийи кезонин өздү-лөзүнн темпирери улам чоокшү-лаар, чижээлээр, бүдүрүлгө-чөсөк-хөреселдин бүдүрери («А» бөлүк) 6,9 хуу көвүдээр болза, хергелел чүдүлдери бүдүрери («Б» бөлүк) — 6 хуу көвүдээр.

Ол ийи кезектин чоокшүлөжү-турары дээр, материалдыг бол-гаш күш-ажыл курамыларын көз-дө хойнуу кичирилгени хергел-дери шүт хандырыныч ула-лаар апар дөшүн ол-дур. Бо чо-рук болза чымылдын болгаш чонун чагай чорун бедидери-нин үдөзүн — национал ору-лганын хуваалдазынча база салар-лыг болур. Национал орулта 1965 чылда 6 хуу экенинде бо чы-лын 6,4 хуу өзөр, мычаарга оон чо-нун хергелдиге чарыгталганын кездээ улам улуу-биле — 6,8 хуу кылдыр өзөр. Моон түнө-линде чуртталга тулугуна кирер акша-хергел-биле кады национал орул-гага хергелел фондунун улуу 80 хуу чедир бедир.

1966 чылдын планын баугаар бир кижиге онаштыр санаарга, боттуп орулга 6,5 хуу көвүдээр. Нитинин хергелел фондуну улау-биле өзөр. Чижээлээр, эртен чылын ындыг фонд бистин чуртка 41 миллиард рубль турган болза, 1966 чылда халас өөредилгеге, эмелге хандырылазынча, пен-сиялар болгаш пособиелер төлө-ринге — 44,5 миллион рубльди дөсөйөлдү турар. Оон-биле ка-зы курор болгаш кооператив салы-нын саарылганы 7,4 хуу өзөр. Чуртталга тулугунун айтырын улам дүргө-биле шийтирлетти-нип турар апар.

Партия болгаш күрүнө мурунку хөвөөр ажалы чоннарнын ка-дын камгалаарыне улагу кичөө-гейни салып турар. Эмелгелерде орунанын саны 90 муңга не-межир болгаш ол нити-зи-биле 2,2 миллион чедер. 1966 чылда школа назын четпез уруулар албан черлеринин күрүнө ханды-рылазынча албан черлеринин са-ны 10,8 хуу көвүдээр. Ол чүд-дээр бо чылдын төнчүзүндө хо-орайлар урууларын барык чар-тык кезин уруулар сазтарына болгаш яслилеринге турар дөшүн ол-дур.

Көдө чонун амыдырал ханды-рылазын улам дүргөн өзөр, ич-чангаш хоорайларда болгаш ко-дөдө чонун амыдырал ханды-рылазын деңгелин чоокшү-ладырынга ол идиги бээр. Экономиканы өстүрери, чонун чагай байдалын улам экижидери көдө ажал-агыг бүдүрүлгөзүнүн улау-биле хамааржы дээрин бил-динир болгай. СЭП ТК-нын март Пленумун шийтирлерин көдө ажал-агынын улам дүргө-биле хөжүдөринге экономика болгаш организа-сталазынча таарым-чалыг байдалын тургузуп турар. Маана болза көдө ажал-агыг про-дуктуларын салып алгырынче бы-жыг планнары, база өрткө сите-жанын экижигени улагу ролду ойнаар. Чижээ, бо чылдын январь 1-ден эгелдеш, тракторларын, автомашиналарын, көдө ажал-агыг машиналарын болгаш олардын араты кезектеринин өр-төн чингеткен. Моон түнө-линде көдө ажал-агынын механи-засташканын улам экижир.

Колхозтарын болгаш совхоз-тарын материалдыг болгаш акша курамыларын лыка өзөр дээрин база демгелээр херек. Көдө ажал-агынын хөжүдөринге 13,2 миллиард рубльди чарыгалаар. 263 муң тракторну, тараа ажаар 85,3 муң комбайны, чүтү сөөр-түр 130 муң автомашиналарын, 29,5 миллион тонна минералдыг чөмүшчидигелерин болгаш өскө-лаа чүдүлдери көдө ажал-агыг алыр. Ылаңгыга бо чылдын көдө-рөгө ажал-агыг бүдүрүлгөзүнүн хө-мчөзүн 8—10 хуу көвүдөдир көрдүгөн.

Тыва АССР-нин Дээди Совети-нин 1966 чылдын январьда бол-ган сессиязын бистин республика-нын 1966 чылда улау ажал-агыг хөжүдөзүнн планын болгаш күрүнө бюджетин байлаан бол-гай. Планын ажалдап кылдыра улаптур бүдүрүлгөзүнүн, кол-хозтарын, совхозтарын, тран-спорт ажал-агыларын болгаш өскө-лаа органиацияларын кура-лавырын болгаш аргаларын өөренип көргөн.

1965 чыл-биле деңгелерге, Тыва АССР-нин бүдүрүлгөзүнүн улаптур продукциязынын хөм-чөзү 1966 чылда 4,8 хуу өзөр. Электри энергиязы ажалдап кы-лыры 11,6, хөмчө даш казыры — 4,2, даг-дүтү алгыры — 17,7, чымы

көдө чонун амыдырал ханды-рылазын улам дүргөн өзөр, ич-чангаш хоорайларда болгаш ко-дөдө чонун амыдырал ханды-рылазын деңгелин чоокшү-ладырынга ол идиги бээр.

Экономиканы өстүрери, чонун чагай байдалын улам экижидери көдө ажал-агыг бүдүрүлгөзүнүн улау-биле хамааржы дээрин бил-динир болгай. СЭП ТК-нын март Пленумун шийтирлерин көдө ажал-агынын улам дүргө-биле хөжүдөринге экономика болгаш организа-сталазынча таарым-чалыг байдалын тургузуп турар. Маана болза көдө ажал-агыг про-дуктуларын салып алгырынче бы-жыг планнары, база өрткө сите-жанын экижигени улагу ролду ойнаар. Чижээ, бо чылдын январь 1-ден эгелдеш, тракторларын, автомашиналарын, көдө ажал-агыг машиналарын болгаш олардын араты кезектеринин өр-төн чингеткен. Моон түнө-линде көдө ажал-агынын механи-засташканын улам экижир.

Колхозтарын болгаш совхоз-тарын материалдыг болгаш акша курамыларын лыка өзөр дээрин база демгелээр херек. Көдө ажал-агынын хөжүдөринге 13,2 миллиард рубльди чарыгалаар. 263 муң тракторну, тараа ажаар 85,3 муң комбайны, чүтү сөөр-түр 130 муң автомашиналарын, 29,5 миллион тонна минералдыг чөмүшчидигелерин болгаш өскө-лаа чүдүлдери көдө ажал-агыг алыр. Ылаңгыга бо чылдын көдө-рөгө ажал-агыг бүдүрүлгөзүнүн хө-мчөзүн 8—10 хуу көвүдөдир көрдүгөн.

1966 чылда транспорттун бүгү хөвөөрүн Тыва АССР-ге улам кө-жүрү. Республиканын Министрлер Чөвүлөдиге хамаарышкан авто-мобиль транспортун чүтк саары-лазын 29,8 хуу өзөр, иччаарга кичилер сөөртүгүн хөмчөзүн 9,6 хуу өзөр. Агаар-биле кичи-лер сөөртүрү 22,2 хуу көвүдээр турар.

Республиканын улау ажал-агыг планында капитал тулуг чууга черин ээлеп турар. Капитал са-лымыннар 1966 чылда 32 миллион ажал рубль болур. Моон мурунлазын-биле бир дөмөй, «Тыва даг-дүг» болгаш «Тыва кобальт» комбинаттарын ту-лугуна улагу кичөөгөйин салып алаар. Ак-Довурак — Абаза ара-зынын орук тулугун ургучулар. Ак-Довуракка 8500 дөрбөлчүн метр чуртталга тулугун чорудар. А «Тыва кобальт» 2 километр канализацияны болгаш 408 дөрбөлчүн метр чуртталга шөлүн ажалгала киирер.

Көдө ажал-агыг капитал салымынын база хой болур. Кү-рүнени капитал салымынын нын күсөли-биле «Мехтег» сов-хозка машина-трактор сөвтөөр мастерская, «Элегес» совхозка 300 олууттук клубту база 2700 баш мал кирер мал кажаларын тулар. Чуртталга тулугуна 2,8 миллион рубльди көргөн, оон-биле совхозтарга 13000 дөрбөлчүн метр чуртталга шөлүн ажалгала киирер.

Чер-чер Советтеринин муруну-да капитал тулуг талазы-биле ба-за улагу сорулгалар туруп турар. Эртен чылга болаарга, капитал салымынын хөмчөзү 87 хуу өзөр. Күрүнени капитал са-лымынын күсөли-биле 1966 чылда Ызылдын тараа дөрбөлчүн-ге бир ээлчеге 5 тонна магарон кылды болгаш 10 тонна чингө-тараа арылгар пехтерин, «Тыва коммунергон» 50 трансфор-матор күчүлүг септелер мастер-скаяларын, Тээлиге, Хандгайга болгаш Самагалдайга амырал хандырылга комбинаттарын ажал-гала киирер. Чүткө чер-чер Со-веттеринин капитал салымы-нын күсөли-биле республиканын ажал-ишчилер 18000 дөрбөлчүн метр чуртталга шөлүн алыр, иччаарга чонун акша-хө-ренгизинин күсөли-биле болгаш күрүнө чөзөлинин дуазы-биле 5 муң дөрбөлчүн метр чуртталга шө-лүн база тулар.

СЭП ТК-нын март Пленуму-нун шийтирлерин дүшүтүр чаа беш чыл планында көдө ажал-агыг продукттарын салып алы-рынын быжыг планнарын тургу-ска. Бистин республикага 1966

чылда 19,6 муң тонна эртти, 21,4 муң тонна сүттү, 2050 то-на дүктү, 550 муң рубль өртөк-төг ажал чүлүн салып ап, белет-көөр көрдүгөн.

Бо чылын республиканын та-рылга шөлү калбарбас. Иччала-лаа колхозтар болгаш совхозтар тарылга шөлдеринин тургузуу элөөн өдө көөрлөр. Көдө ажал-агыг култураларын дүжүдүн бедидиргени кол кичөөгөй салы-нар. Бо чылын гектар бүрүзүндө тараа култураларын 9,5 цент-нерин, картофельди — 70 болгаш ногааларын — 95 центнерин өстү-рүп алгырын планнаан.

Маа ажалын талазы-биле улагу ажалдар чоруттунар. Бол-хозтарга болгаш совхозтарга ы-лыстыг бода малдын баш саны 7,2 хуу, оон иштинде саар инекти — 11,8 хуу, хойларын баш са-ны 9 хуу өзөр кылдыр көргөн. Оон-биле казы эртти бүдүрери 10 хуу, дүктү — 6 хуу өзөр. Республиккага бир инеке онаш-тыр 1200 килограмм сүтү саап алгырын болгаш бир хойга онаш-тыр 2,2 килограммдан эвөөс өвөс дүктү кыргып алгырын планнаан. Ээтиге хергелдери-биле 220 муң хойну, 24 муң бода малды болгаш 24 муң хаванын семирти азы-раар.

Салыг талазын алып болза, кү-рүнени болгаш кооперативтиг сүдү саарылганы эртен чылга деңгелде бистин республикага 6,5 хуу өзөр. Чонга эгт болгаш сүт-продуктуларын, унун узун, маргарини, кат-чимисти салы-лаарын көвүдөдир турар. Соолдуктарын, хеп чур машина-ларын болгаш култура-амыл-ралды өскө-лаа барааннарын чо-нга сазары көвүдээр.

Чонун амыдырал хандырылга-ны улам экижир. Эртен чылга болаарга, ол талазы-биле ханды-рылга 17 хуу өзөр болгаш ыла-ңгыга хепти септелер, дааарар, химия талазы-биле аргалап ашталыр талазы-биле чагыларын чоңал хулап алып көжүп чоруп пунк-туларын санын көвүдөдир. Чурт-такчылыг улагу-улагу черлерин болгаш бүгү-ле фермаларын, бри-гадаларын амырал хандырыла-зынын талазы-биле келир чылын бурун хаара тулары көрдүгөн.

Улау өөредилгенин талазы-биле — нити билг школаларына өөреникчилерин саны 46,7 муң чедер. Школа назын четпез уруулар албан черлеринге турар уруулар саны 5600 чедир өзөр. Эмелге черлеринге орунун са-ны 2705 чедер болгаш колхозтар, совхозтар фермаларына 6 эмел-ге садырын ажалар.

1966 чыл — чаа беш чыл на-зынын баштайгы чылы болгай. Ол чылын планы чедикширин-биле күсөткөнгө турган дөш бүгү чүдүлдери кылдыр апар бис. Ам кол чүсө болза улагу ажал-агынын бүгү алырларын тала-зы-биле планын оонааларын күсөдүрүн эи-не таарымчалы-биле организа-сталазынча байдал-дарын тургузганы болур.

Бүдүрүлгөзүн планнаар, кура-ламыларын дилеп тывар болгаш ажалдаар, бүдүрүлгөзүн эконо-миканын хандып кирер, ажал-агыг айтырларын ылаыла-лы-биле сайгарып көөр, планнар күсөдөзүн хынаар талазы-биле бүдүрүлгөлөргө министрстволар-нын планнаар органдары, хо-орайрайпланнар дузалаар ужу-рулуг.

Партия, совет, профвөөлдер ор-ганизацияларын, бүдүрүлгөлөргө улагууручулар бо чылдын пла-нын чууга чокка күсөдүрүн хан-дыр төлөдө, улау ажал-агыг планын бүгү кезектеринин тала-зы-биле баштайгы айлан, баш-тайгы кварталдан эгелдеш күсөт-көткө чедип алып сорулганы боттарынын мурунга салыр ужурулуг.

Ону иччаар күсөдүрү — СЭП-нин ХХП съездинде бистин күш-ажылы улагу бөлөвөс болур.

Экономиктиг саналга — улуу-биле дузалаар

Ак-Довуракта «Тыва даг-дүг» комбинатын ам ажалдап турар кол черлери — руник, даг-дүг эрыглар фабрика, электри стан-циязы, төп септелер-механиктиг мастерская болгаш транспорт пе-ги болур. Эртен чылын дөртүк кварталында оларнын канчаар ажалдаанын сайгарып көргөш, чамдык түнөөлөрдүн оон кылып болур.

Даг-дүг арылгар фабрикада байлаа өскөдөрилген эки. Ону дараазында көргүзүлгөзүн көр-үп болур: бараанын продукция бүдүрери квартал иштинде 103 хуу күсөткөнгөн, а сортут даг-дүгүн бээр — 105 хуу бол-ган.

Планын мычаар күсөткөткө-ринге руниктиг эки рунын чо-гуу өйүнө берип турганын база даг-дүг арылгар фабриканын төлөвөзүн күчүтүн чедип алганы шийтирлиг ролду ойнааны то-ларгай. Фабрикада дөргөлөргөй болгаш механизмиерин анаа хей тура бээр эи-не ховар таварыл-га апарган.

Ындыг болзажок, фабрикада ажалдап турарларын ажалында жожауп турар талаазы база бар. Оларга күш-ажылыны бүдүрүчү-лү болза, бүдүрүлгөдө ажалдап

турар бир кижиге онаштыр алырга, ам-даа куу. Ажал шайы үзөр чорук, өскө хөхтерге дөмө-лөөргө, база хой болуп турар.

Комбинаттын электри стан-циязы болза чамдыкта, ылангыя электри күжү бээрин үзүктөли-де берип, оон-биле ажалга хей турар чоруктарын руникке-лаа, тулгуларга-лаа болура бээр бол-жок, план күсөдөзүнүн тала-зы-биле эртен чылын дөртүк кварталында эки ажалдаан. Ич-да ажалдап турар кижилер — коммунист күш-ажылын кол-лективни атты чедип алып дөш демиселде, оларнын канчаар ажалдаанын оон көрүп болур, план күсөдөзүнүн көргүзүлгөзү өскө пехтерден бедик. Олар болза, чижээлээр, эртен чылын дөртүк кварталында элект

Харысалганы улам күштелдирер

Бо чылын малдын баш санын өстүр, мал ажылынын продуктуларын электирдери талашы-биле айттыганын улуг сорулгаларын чедиреринин күчүндө кыштагындагы мал чараларын, кыш—малчыларга шыгым шыгала.

Эрэн районун Ленин аттыг колхозунда мал чемнеринин бар куралдарын алдыра, бо чылын кыштагындагы мал чараларын чедиреринин күчүндө кыштагындагы мал чараларын, кыш—малчыларга шыгым шыгала.

№ 2 сүт-бараан фермада бы-аа ажаакчымыш эш Хувиғаа эртен чылын болууга онашкан 75 бызаанын баш санын менди чыл ажыра-гай, чызын нинти кодагга хүлээ-дип берген. Ам ол эртен чылын төрүтүнгөн 53 баш бызаанын база-ла күш-дегилги эки кылдыр дорукту-руп турар. Эгер Намзырайын ууру-каны сувай инектер фермазын 103 баш молдургаларын мадап тур-рар комсомолчу Сагды-Бадыр ажаап турары молдургаларын ийи ангы кажаада тургузуу, кажааларын ийи-тин, даштын чылдыгы, кажаа даш-тынны девискээрин карарты аштап адышаан, ол молдургаларга чиди-ти-биле экекп алган 15 тонна сиңенин кыштын эң берге үезинде курлап ап турар. Тургузуу азырал-ла турар 20 баш казыралдар артка-нарын анык кадарчы ол девискээр-инин чүм өттүгү чедиринде одала-лып турар. Комсомолчу каларчы СӨБП-нин ам болур ХХIII съездинде күш-ажылы белектерин ужура-жыр, кодагга бар мал чечин кам-

налгалыг чарыгдар дээр фермалар аразында калбарган чарышка болу-нун кожазы, база-ла молдургалар ка-дарчымыш эш Дойбууну кыйгырган.

Тестин Кара-Сугла коммунист Лопсай-Кенденин уурун турары сүт-бараан фермазын малчынары боттарынын ажаада-хайгааралын-да турар 153 баш инектеринин оол-дашыкыныгы шыгым белектерин, фермада бар мал чемнерин ол үеге курлап ап турарлар. Ук фермаларже мал чеминин сөөртүлгөзү база эки ор-ганизаттагынган. Колхоз баштаар чери немерде чемерилге херегээр нинти-биле 150 тонна кызыл-тас, чинге-тараа холумактыг кон-центраттан күндө-ле 10 тоннаны чарбалай кактыргаш, фермаларже чорудуп турар.

Партиянын ХХIII съездинде чедиреринин ужуражыр дээр соци-алисттик чарыш чер болганда кал-барган турар. Бо хайнышыкынны үеге болууну хүлээнген ажылынга аз-харысалга чок чамдык малчы-нарын бөгүнгө чедир-ле бары хому-данчыг.

Тестин Чылгы-Кажалыг деп че-ре эш А. Ноозунга удурунган №4 фер-мада кыштагындагы мал чараларын ай-дайлы шыдажыр арга чок бергедеш-кинде кирген. Бригадир эш Ноозун биле анык кадарчы Ш. Сороонун кыштаага 100 баш инек кирер ка-жааны күзүн-не эрги орнудан со-лүй туткаш, чүгө кырын шывар кылдыр артырып каан турган. 2—3 айлар эрткиге чедир кадарчыларын, колхозтун туугу бригаданын анык-кым-даа хол дегбэн. Кыштын чык-кылаа сооту хаарып кээрге, көөкүй мал чүгө шыдаар, сери чок-даа бол-за, ыжык чер боорга, бир каш хо-нуктар дургузууда анык сооктап кам-галанып турганнар. Сөөлү үеге ка-

жаанын ишти даштыгын дора кыл-дыр дожнаалдыр донгаш инектер чыдар хамаан чок, кижжи базар чер чок болу берген. Кодагын курга-одектир чедирин инектер боттары-да харын эргизир чыдып, чыдын кы-лып алган. Чыдын чоктары кадарчы биле эргелекчиини егерин доглар-дыр даяны атыс харын кыжырадыр кылаштажып тура хонар ужурга та-варжы турар. Ук кажаанын серини кылып ап болурунун аргазы бар тур-да-ла, кадарчылар-даа, колхоз баш-таар чери-даа мону тоомчага албай турары эдептиг.

Ол-да фермага хамааржыр 106 баш инекти малчын Сандан кадар-ып турар. Бо кадарчынын кыштаа-да 200 баш инек кирер кажаанын кышка белектерин багыт чорутту-ган. Эш Сандан кажааны улам чы-дылгап, септеп алып ужурулук тур-гаш, харын-даа оон ыжын болу одалага ажылап турар. Чүгө дээр-ге, бо кадарчы инектеринин чүгө нинти санын утпаан боордан өскө, кээжө кодагга оларнын кеежи кел-генин бешин хайгаарал көрбөй тур-рар. Инектер кажаа-хораалыг кыш-таан катгаш, Тес уунун арыгалары-да хонуп, хүнөп, эш кылаштажып чорутулар.

Эртен айлар кыштын чүгө эге-зи, чогуу соок үе моон сонгаар деп чүгө билдингир болгай. Ындыг тур-буже Ленин аттыг колхозтун фер-маларында бо дүвүрээнин билдир-дыг эскертпейин турары хому-данчыг. Нинтиин малын чылдык бер-ге үезинге таваржытырган буруулук ки-жилерин ук ажыл-агыйда хой-нинти организациялары эш шыгым-ызы-биле көөр үе келбээн бе?

С. МААДЫ.

Ажылыгыда

18-тиң комитеди ажылын катап эгелээн

ЖЕНЕВА. Январь 27. (СЭТА). Бөгүн Женевада На-циялар ордунга ол черин-биле 15 шак 10 минута (Москва-ны-биле 17 шак 10 минута) турда 18 куру-нелерин чепселенишкенин дүжүр талашы-биле ко-митетинин баштайгы хуралы ажыттыгынган. Комитет бо-дунуң ажылын дөрт ай чалсар болган соонда эгелээни ол.

Хуралды даргаалаан С. К. Параккин (ССРЭ) бодунуң эге чугаазынга Индонезияга тайбынны тургузуу база делегей байдалын экижидеринге дузалап турар Ташкент декларациянын төгүтүлүгү ужу-дузанын демделгээн.

Чепселенишкенин дүжүр талашы-биле үр үенин дургузунда болуп келген чугаалажыла хостаалага ынакшылдыг вьетнам улуска ууар агрессии хайныны АКШ-тын чорутуп база чепселенишкенин эңдере бу-дурерин күштедирип турар үезинде эртип турган дээрин С. К. Параккин оон ынай демделгээн.

ГФР-нин удуруткучулары ам алаанчырак негелдери-ни ажы-биле тургузуу, адролук чепсекти холга кирип алырын орадажып турарын С. К. Параккин дем-делгээн. НАТО-нун хей талалыг, атлантика күштерин тур-

гузарынын планнары азы адролук чепсекти Бонига тип-сынын өскө-даа планнары адролук чепсекти тарат-пас дугайында айттыгыны шиптирээринге кол моон-лак болуп турар деп, ол меделгээн.

Чепселенишкенин бүгү-нияти болгаш бүрүн дүжү-рер дугайында дугуржуганы чедип алырынга оруктар-ны дилеп тыварынын чугулазынче кичээгейни С. К. Параккин угландырган.

Оон дараазында сөс алган У. Фостер (АКШ) Вьетна-да америк каржы агрессиянын бүгү делегейге билди-гир фактыларын шыныктырарын орадажып турган.

Лорд Чалфонт (Англия) 18-тин комитетинин кежи-гунеринге премьер-министр Вильсонун чугаазын ном-чаан. Адролук чепсекти таратпас дугайында дугуржу-ланы чедип алырыннын сонгаралаттынас сорулазы-нын дугайы ол чагаада чугаалап турар. Ол айттыгын чугаалажып көөр үеге адролук чепсекти таратпас дуга-йында керээни америк болгаш совет төлөвилелерин үндөзүн болдурун Вильсон санаалап турар.

Хуралга Нигериянын төлөлекчиин Л. Оби, КАР-нын төлөлекчиин Х. Халлаа база санал берген.

Ачы-хавыязы дээр

ХАНОЙ. Январь 27. (СЭТА). Мур-нуу Вьетнамнын Хосталгазынын на-ционал фронтунуң (ХНФ-нин) беш чыл болгон ою-биле холбаштыр Мур-нуу Вьетнамнын ХНФ ТК-зынын пре-зидиуму «Хосталга» агентиледа бол-гаш радиону «Хосталга» орденинги бириг чергези-биле шаңчаан. Бо бол-за, америк агрессияга ууар демисел-ге ачы-хавыязы дээр агентиледе бол-гаш радиого тыысыкан ийиги шаңчал-дыр. «Хосталга» агентиле-да болгаш радиону эң-не баштай ол-ла орден-биле 1963 чылда шаңчаан турган.

ВДР-нин агаарына аңдара аткан

ХАНОЙ. Январь 27. (СЭТА). Вьет-намнын Демократтыг Республиказы-нын агаар делгеминче шүргүп кир-ген америк самолётту Куанбинь мо-нууң чепсектиг күштери аңдара аткан деп, ВИА агентиледа дамчыдып турар.

Мынчангаш ВДР-нин агаарына дүжүр аткан америк самолёттарын нинти саны 1966 чылдың январь 27-ге чедир 852 болган.

С. С. Белоусов баштаан туду-жыларын комплексилер бригада-зы «Ныыл туду» тресте мурнак-чыларын бирээзинге санатты-рып турар. Бригада бугурулге оналгаларын донтаамал ажыр күсүдөп келген.

Бригадир боду № 1 школага үргүлчү аалдап баар. Ноллек-тивинде амылдың дугайын, боду-нук планнарын өөреникчилерге ол чугаалап бээр. Ада-чуртук Улуг дайынын кыркынчык болганы-биле, оон дугайын өө-ринчилерге болганч-ла ол чу-гаалап берген турар.

Чурута: С. С. Белоусов № 1 школанын өөреникчилеринин аразында.

Фото Г. СИРОТНИН.

Индонезиянын коммунистеринге удур террорну соксадыр

БЕРЛИН. Январь 27. (СЭТА). Ин-донезияга эртен үш айларын дур-гузууда чүс мун ажыг коммунистер-ин болгаш депшилдегил хонянут өскө-даа кижилерин өлүргөн дугайын Германиянын Социалисттик чангыс аай партиязынын кежигунери ки-ленгешки-биле дыннаан деп, ГСЧП ТК-зынын парлап үндүргөн меделгелинде чугаалап турар.

Индонезиянын коммунистери те-ррор чуртун империалист дараа-дан болгаш мөлчүгүлден хостаа-лап, национал хамаарышпас чорук дээр оон-он чылдарын дургузууда боттарынын улауунун патриотук өскө-даа күштери-биле калы демисел-жил келген деп, меделгеле чугаалап турар. Индонезиянын Коммунисттик партиязы индонезий улустун салдар-лыг күжү болу берген болгаш анти-империалисттик политикамы ора-далга боттандырар дээр могаг чок демисежиш турар.

Коммунистерин болгаш депшиле-

лиг өскө-даа ажыдакчыларын өлү-рер чорук өлүп бар чоруктук өр-ти күштерин, империалисттик реакци-янын болгаш контрреволюциянын ке-ээде үүдүлгөни болуп келген деп, ме-делгеле демделгеп турар. Коммуни-стерге уду террор депшилдегил бол-гаш демократтыг бугу күштерин ба-зары-биле, бугу улустарын куладыр болгаш империалисттик реакциянын улаустарга уду планнарын боттанды-рып-биле капсырадып турар.

Вьетнамга уду империалисттик агрес-сиянын түннелинде Мурнуу-Чоон Азияга агрессиянын калбарарын бол-дурбас төлөдө, антиимпериалисттик бугу күштерин каттыжарын, чан-гыс экин болгаш калы ажыдакчы-лазын негеп турар.

Индонезиянын коммунистеринге хамаарыштыр хай төгүшкүнүн бол-гаш иштеп сүрер чорукту доп-дораа соксадыр Германиянын Социали-сттик чангыс аай партиязы негеп тур-рар.

Премьер-министр Гандиниң кыйгыры

ДЕЛИ. (СЭТА). Республиканын ху-ни-биле холбаштыр бугу-индий ра-диону дамчыштыр чүгө чугаалап тургаш, Индиянын премьер-министри Индира Гандини меделгэни болза, Джавахарлал Неруну болгаш Лал Бахадур Шастрини чорудуп турга-ны, Индиянын даштыкы политика-зынын кол принциптери эскериле чокка аттар.

Индия тайбынын болгаш найы-радын политиказын кээздө чорудуп келген дээрин Индира Ганди де-мелгээн. «Бо политикамы келер үе-де-даа чорударын даңгыраапп тур-мен».

Тайбынын болгаш улустар ара-зынга калы ажыдакчыларын бы-жылаарыга бугу-ле күженишкени-нери салырын Индира Ганди чугаа-лаан. Ташкент декларациянын чүгүлгөни бүрүн күсүдөп бис деп, ол чугаалаан. Чурттуң мурунда тургустунган ишти айттырларга хамаарыштыр чүгө чугаалап тургаш, премьер-министрин меделгэни болза, бо үеге чугула айттыр аш-чөм айттыр болуп турар. Бо айт-тыгын шиптирээринин кара чан-гыс аргазы болза, көлөзө ажыл-агый бугурулгезин калбартыр болур дээрин ол демелгээн.

Чурттуң экономикалык хөгжүлгези-нин планнарын дугайын чугаалап тургаш, Индира Ганди дөрткү беш чыл планын ажаадап кылырын дү-гелдир деп чазактын болап турарын айткан. Күрүнө сектору моон соң-гаар-даа хөгжүрү дээрин ол медел-гээн. Чурт даштыкы ашпа талашы-ны уду бергелерге таваржып тура-рын Индира Ганди база меделгээн.

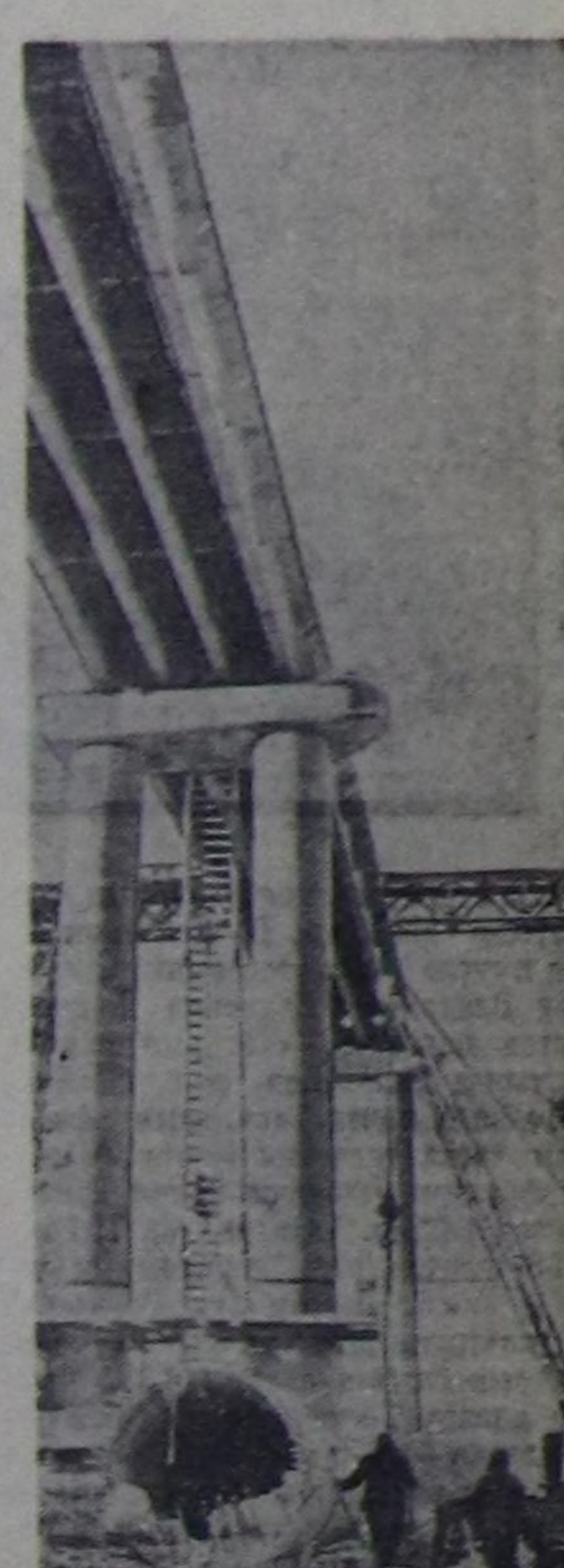
Чурттуң мурунда тургустунган айттырларын шиптирээринге бо-дунуң күженишкенин үндүр-гөчө индий улусту премьер-министр кыйгырган.

Колонизаторларын чидирин

ДАКАР. (СЭТА). Пор-тугали Гвинеянын болгаш Ноган Масс орту-дуктарынын хамаарыш-пас чорунун Африка партиязынын дайынчы-лары 1965 чылдын де-кабрьда дайынын каш-каш кезектерин ууткаан болгаш оон хой санныг солдатта-рын тудуп алган дээр-ин ол партиянын чин-гине секретариатынын парлап үндүргөн дын-намында чугаалап тур-рар.

Дайын чорудагы-ларын түннелинде африка партиянын ту-рум армиязы болгаш тура халыкчыларын португали Гвинеянын

Совет-фин кызыгаарда найыралдың тудуу

Чурута: Выборг хоорайнын ча-пылда Кивисиласдин өштү ке-жилдир автомобиль көвүрүтүн ту-дуу. Ол көвүрүтү совет тусай эр-темингилер туруп турар. Выборг хо-орай биле Саймен каналды ол көвүрүг харылаштырар.

Фото Н. Науменковтуу.

СЭТА-нын фотохрониказы.

Патриоттарын согуларын

ПАРИЖ. Январь 27. (СЭТА). Бөгүн Мурнуу Вьетнамнын Хосталга армиязынын дайынчылары Чудай америк баазадан согу-барынын тала-же 8 километр ырак турар америк далай чадаг шеринин оградиче халлаашкын кылган. Франс Пресс агентиледин корреспондентинин Сайгондан дыннаканы-биле алгарт, американнар аар когарала таварыш-кан.

Социализм үезинде бүдүрүлгө болгаш хереглел

СЭКП ТК-ның сентябрь (1965 чы) Пленумунун шиптирээринде де-мелгэни шыкпаш, планнаашкынны болгаш ажал-агый удурулгаларын эртемчи депшилде билидери бистин ниятлелинде экономикалык хары-лаааларын алыс утказынче ханы-лап кирерин, социализмдин эконо-миктиг хойлуларын шыгым ба-рымдааларын негеп турар. Со-вет экономиканын үндөзүн айттыр-ларын бирээни— ниятлел бүдү-рүлгезинин болгаш улустуң хере-глелин шыш холбаштырмалыгын болгаш уду-дир харылаааларын хандыры оол болур.

ЧОНУН ЧАГАЙ ЧОРУУНГА

Кангыл-даа ниятлелге ажал-агый ажал-чорудула дараалаш-кан дөрт чорудуулардан тургу-тунар: материалдыг чагай чүд-дери бүдүрер, оларын хуваар, солчушкун болгаш хереглел. Бүдү-рүлгө биле хереглел продукт бүдү-рүлгө болгаш ниятлелде бугу да-гы бүдүрүлгезинин шамчешкенин эге болгаш доозукчу үе-чадамы кылдыр бот-болуга удураалаш-тыр турар турар. Олар болза бай-лактарын чогадыкчы үнер дөзү бол-гаш оон алыс ажалгады кылдыр, ниятлелдегил ораулаам болгаш ния-лелдегил чарыгдалы кылдыр бот-болуга удураалаштыр турар турар. Экономикалык хойлулар, хамыктыг мурунда төгүлүгү формация бүдү-рүлгө кол экономиктиг хойлуу бүдүрүлгезин болгаш хереглелди харылаааларындан харын кол илер-гейлелтир.

Ниятлел тургузуу кандыг болу-рудан хамаарыла чокка, хереглел-ге хамаарыштыр бүдүрүлгө колдуг рольду ойнар. Хереглелде дөң-дө, составы болгаш аргазы бүдү-рүлгөдөн хамааржыр. Хереглел бо-дуну элчээлде бүдүрүлгөгө илди-гил салдарын чедирин, оон улам ыңайгы хөгжүлгезинге, продукция-нын шыгарын экижидеринге дөгүм болур.

Капитализмдин үезинде бүдүрүл-гезин болгаш улустуң хереглелдин аразыга иштиң агагонистик чо-рудээ туруп турары билдингир бол-

гай. Бүдүрүлгезин чепсек-херексе-лиге хуу өнүчү болгаш мөчүлүшкүн-үн оон-биле тодаргайлаштынар хойлуу— немерде өрткө-үениң хойлууу капиталисттик ажал-агый молчүкүлгөргө аажок хой нолча-ларын алырынчыл дүжүн хараар принциптин удурулгала болуурун чедирер. Ол чорук капиталист бүдү-рүлгө камналгалыг башкартыварынче, хереглелчинин негелдизин херекке алырынче, мичалаажок күш-ажыл төлөвирин чүдү-бүрү арга-биле кы-зыггаараларынче, мидыг болганда, болуга хой арыг ажал-кочоаны амыр дээр улустуң хереглелин кы-зырарынча алабадан турар.

Социализмдин үезинде бүдүрүл-гезин болгаш хереглелди харылаа-зы өскө бүдүрүлгө. Бүдүрүлгези-ни чепсек-херекселинги ниятлел-гө өнүчү, ажалын чоннарынчыл өргө-чүгүлгө, коллективтиг илан бау-гаар организациясттыгын күш-ажыл мырыңай эгезинде тура-ла күш-ажылдыг бүгү продукттуу чоңуу болуп, оон өргө-ажыктарына ажал-латтарынын айттып турар. Бүдү-рүлгө чонуну чагай чоруу дээр. В. И. Лениннин онаалап демелгеп чораны шыкпаш, бугу ниятлелдегил күсөдө-биле, ниятлелдегил бүгү ке-жигунеринин бүрүн чагай бай-далын болгаш бугу талаадыг хостуг хөгжүлгезин хандыраалыга таар-ыштыр чорудуп турар.

Социализмдин сорулгаам, оон кол экономиктиг хойлуу чүд дээр-ин ниятлел бүдүрүлгезин хөгжүл-гө, саймандыгынды тургаш, чоңуң материалдыг болгаш културалт өвү оор хереглелдерин улам-на додур хандыраар болур. Ол хой-лу бүдүрүлгезин ажалын чоннарынчыл амдыралын экижидеринин сору-лгаа чыгыртырын айттып турар. Ол болза социализмдин үезинде экономикалык хөгжүлгезин кол у-данышыкынын чарылбас хол-баалыг ийи талаады: коммунизмдин материал-техниктиг баазаын тургу-зарын болгаш улустуң чагай бай-далын чылдып чок колдурерга то-дарайлап турар.

Ол хойлу күш-ажылдыг курла-выларын, бүдүрүлгө фондурарын,

бойдус байлактарын, эртем-техник-тиг ажалдыкшынарын эң эки ажалдыг болуп турар. Күш-ажылдыг бүдүрүлгөдүн билидери, продукциянын шыгарын экижидер, материалларын камнаар, бүдүрүл-гө күчүлгөри додур ажалдадыр, му-накчы техниканы эң дүргөн шипгө-дип амыр дээр улус масалаарынчыл организациясттыг демисел чокта, бүдү-рүлгезин болгаш хереглелди хары-уга дүргөн өздөлдөзін боодар-даа аргазы чок.

ССРЭ-де социализмдин кол эконо-миктиг хойлууу дээр бүдү-рүлгезин, күш-ажылдыг бүдүрү-лгөдүн болгаш чоңуң хереглелин өздөлдөзүн бектик темпийлерин эртен төгүлдө көстүп көрбөз дүжүлүшкүн-биле тодаргайлаш-тып турар.

1940 чылдынга дөңдөргө 1965 чылда ССРЭ-нин ниятлел продук-туу (улус ажал-агыйнын ниятти продукциязы) 5 катал, национал ораулаа— 5,9 катал, үлөтүргө күш-ажылдыг бүдүрүлгөдүн— 3,5 ка-тал, көдөзө ажал-агыйга күш-ажыл-дыг бүдүрүлгөдүн— 2,2 катал, ажал-агыйнын болгаш албай-хаак-чыларын боттук ораулаары— 2,5 катал, колхозчуларын боттук ораулаары— барын 3 катал өскөн.

Ол саннар совет улустуң улуз че-диншиктеринин дугайын чугаалап турар-дыр. Ыңчалаа-да олар план-ныг оналгаларда куду болганын айттыр ужурут.

ЧЫЛДА БОЛГАН ХЕРЕГЛЕЛ

Совет чылдарда ССРЭ-ге бүдүрүл-гезин болгаш күш-ажылдыг бүдү-рүлгөдүн өздөлдөзүн темпийлерин оожумай берген. Национал ораула-нын ниятти түнү көвүдөө-даа болза, бүдүрүлгө фондураларын рубль бүдүрүлгө чикелгел санаарга, оон хемчээлдерин болгаш үлөтүр продукциянын чамдык кудулааш-кынын болган. Көдөзө ажал-агый ды-ка хожудай берген. Оон улам-на чонун ораулаарынын өмүлгө-ли база монопалаталган. Ол болза бү-дүрүлгезин ажалын чоруну ээ-лешкенин болгаш социалисттик чымдалыг экономикалык хойлуууу

үрээнин айттып келген. Бүдүрүл-гө чымдаларын, тодаргайлаарга, бүдү-рүлгө фондураларга чарыгалар-нын оору национал ораулаанын өмө-мө өздөлдө-биле тулгажыр бол-гаш улустуң хереглелин көвү-дөзүлгөдүн чорутуп темпизин-биле дүшкөн турар ужурут.

Чымдала биле хереглел— нацио-нал ораулааны ажаллаары-биле оон хувааттынар ийи кээз-дир. Ол хе-зектерин аразында хамаарыламы кандыг болур ужурут?

Планнаашкын үезинде чымдал-ын болгаш хереглелдин эң эки (оп-тималдыг) хамаарыламы тывары эржекот чугула, мычан бир талаа-зында, бүдүрүлгө хөгжүлгөдүн бол-гаш саймандыгынды тургаш тур-гаш бектик темпийлерин улус ажал-агыйнын дүргөн болгаш сооккал чок техниктиг депшилгезин бола-чуртук камгаланын быжылаарын хандыратынар, а эске талаа-зында, национал ораулаанын четчир улуг-улугуу улустуң чагай байда-лын билидери бердирер.

Бүдүрүлгө фондураларын чаарты-рынга болгаш додурарыга чыл бу-ру национал ораулаанын барык беш-тиң бир кезин (бүдүрүлгө фондур-аларын рубль бүдүрүлгөдүн 10—11 көнөктө) бээр херек дээрин са-налгалар көргүзүп турар. Ол хере-глин эң эки техниктиг чепсек-хе-рекселерге ажалаттыгын болгаш экономика талаа-зы биле эки ажал-ы берген турарын шыгым хай-гаарары чугула. Аткаан кээзін ажалын чоннарынчыл хуула хере-глели ажаллаары эржекот чугула, мадаа чурттага бакчадарынын, школарын, эмгелдерин бол-гаш чоңу хандыраарынын өскө-даа албай чедиринин тудуу база кир-ген. ССРЭ-нин Дөзл Социализм ба-дылааны, 1966 чылда улус ажал-агыйнын хөгжүлгезин планнада харын шак ыңдыг хамаарылаарын көрүп турар. Национал ораула-нын ниятти түдүлгөдүн барын 80 хуу-ру чоңуң хуула хереглелдерин хандыраалыга берип турар.

Чаа беш чылдын баштайгы чы-лында улустуң хереглелин ажал-лаар улуз-хуу мурундагы чымдар-дан ээзін бедир, ол чорук чоңуң боттук ораулаарын дүргөн өстүр-гө хандыраар. Чыл дүрүлгөдүн ораулаа чыл дүрүлгөдүн 6,4 хуу (чоңуң каяк саныга онааштыр 5,2 хуу) өң ужурут болза, хере-глелди фондусу— 6,8 хуу, а кижжи саныга чикелгел алдыра чоңуң боттук ораулаары— 6,5 хуу, 1959—1965 чылдарда чыл буру ортума-биле турганга боодарга, барын ийи катал хой өөр ужурут.

БҮДҮРҮЛГӨН ИИ БӨЛҮҮ

Чымдала болгаш хереглелге на-ционал ораулааны ажаллаары улус ажал-агыйнын продукциянын кам-чаар бүдүрүп турарында хамаар-жыр. Төлөвлөгөдүн капитал са-лымышын боттандыр бол-гаш техниканы чаартып төлөдө, хемчөлгө дүшкөн тудуг материал-дары болгаш чаа дөңгө херек. Чо-нуң боттук ораулаары планна-тыг хуулаарга өскөн турар төлө-дө, хереглел бааранынын үлөт-чүр болгаш көдөзө ажал-агый бүдү-рүлгөзін шак ыңдыг хемчөлгө кө-вүдүрүлгө база чоңуң салдыг, комму-нал чурттага болгаш ажаллаар-га хандырыламы калбар ужурут. Мынчангаш чымдалын болгаш хе-регелдегил хамаарыламы ниятлел бүдүрүлгезинин ийи кол бөлүктө-рин— бүдүрүлгөдүн чепсек-херек-селеринин бүдүрүлгөзүн (I бөлүк, «А» группа) болгаш хереглел чүдүлгөдүн бүдүрүлгөзүн (II бөлүк, «Б» группа) пропорциязында хамааржыр.

Социалист экономиканын бектик темпийлер-биле хөгжүлгөдүн, эртем-техниктиг депшилгезин, дүргө-дө болгаш күш-ажылдыг бүдү-рүлгөдүн чорутуу өздөлдөзү бүдүрүлгезин чепсек-херекселеринин болгаш бүдүрүлгөзүн, маңгык оон депшилгелди алдыраы— мапша-на туудуң, химиянын, электроэнер-гетиканын дүргөн өскөн турары мырмалы албай дээр теория бол-гаш практика талаа-зыла бүдүр-гөдүн. Бүдүрүлгезин чепсек-херек-селеринин колдазы (мурунды) хөг-жүлгезин экономикалык хойлууу хандын илде болуп турар.

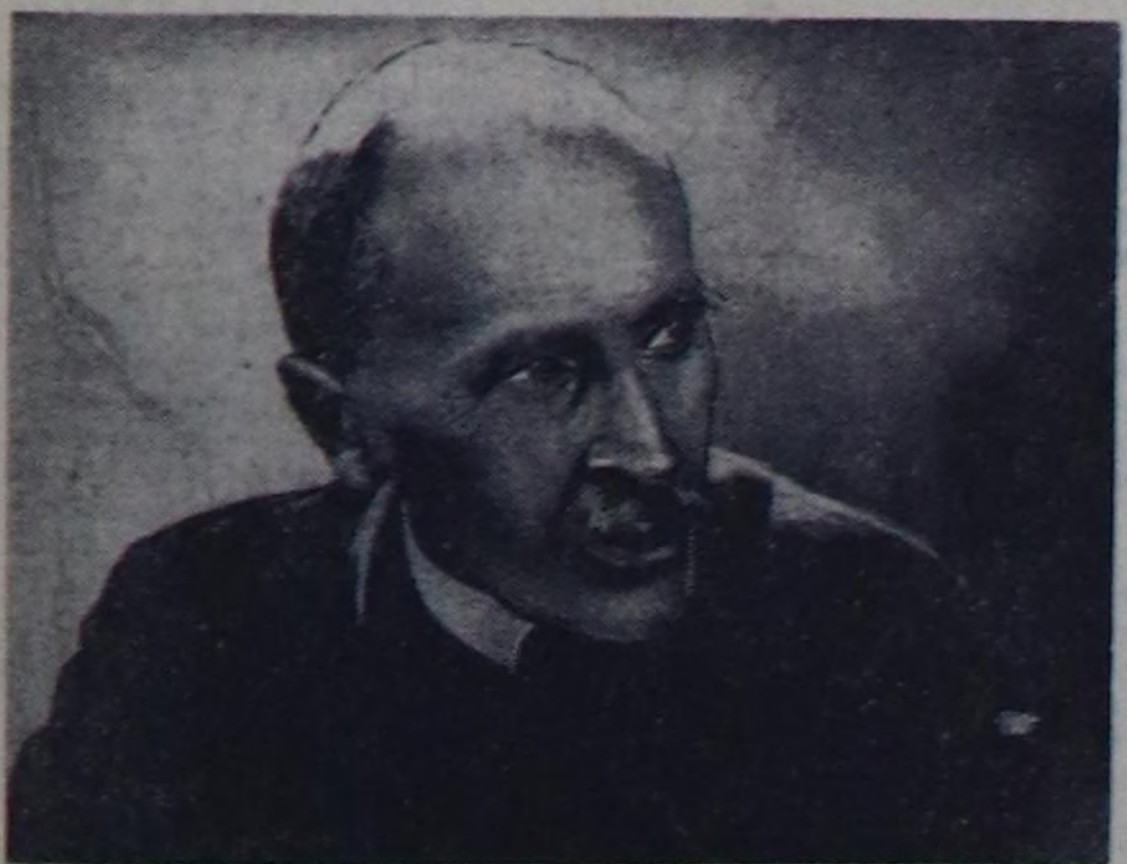
Ыңчалаажок I бөлүк. II бөлүк-терин өздөлдөзүн темпийлеринде ыңгал кайы хамаан чок болгаш улуг болбас учурап. Өскөзү кы-лаштар болза хереглел чүдүлгөдүн

бүдүрер хожудаалыкына таваржы бээр.

Сөөлүгү чылдарда «А»

Роман Ролланнун төрүттүнгөн хүнүндөн бээр чүс чыл болганын

УЛУГ ГУМАНИСТ

1934 чылдын ноябрь айынын төндүзүндө Москвада В. И. Ленин аты күнүнө библиотеканын директору Владимир Иванович Невский келген почтаны сайгарып олура, даштында Вилле-Нев деп швейцар тоорайнын почта тажызын басып каан чагаа таваржы берген. Чагаанын француз тоогаалчы Роман Роллан бижээн болган. Чагаала ол 1914—1919 чылдарынын дайымынын үнүндө бижип чоран демгелдерин библиотекка шыгартып-биле чылдарын болгон оларын 1955 чылдын январь 1-ин бетинде таспазын санадан бооп-тур. Оон соонда он чылдар иштинде библиотекка чогаалчынын демгелдерин паралаар эргелиг болур. Ыныг илгелди көргүсөөн даш библиотеканын ажалдакчылары Ролланга өөрүп четтиргеш, оон күзүлүнүн ол-ла хөвээр күөстүтүннүн алааннар. Удаваанда библиотекка кызыл чук-биле

ларга болгаш оон дайынынарынга дээр демгелдери бүгү чурттарынч уулаалган болур. Ол хуузагеле мен каян-лаа ойталаан мен, ал-гүжөмгө ойталаан-лаа мен.

Ролланн чыгыш бергенинде бээр чарбы чыл арте берген. 1955 чылдын январь 1-де тускай комиссия чогаалчынын демгелдерин чыгып көргөн. Ында 2664 арын-ныг, 100 парлаар ама хөмтөдиг 29 кыдыраштар бар болган. Оон арыннары түпү кагалалп чытка-ныл?

Герцен бир-ле катап чагааларга болушкуннарын иш артып калыр, оларга артык үе чаа хөвээр кагалалттынар деп чугаалаан. Герценнин ол тодаралыгазы Ролланн демгелдеринге буруну-биле хамааржыр. Каян ол улуг тоожула-дын аге болалы тыптып турла, оон автору мынча деп бижээн: «Урап чүтүлүп бир дугаар хойлузу: бир эвес саян чугаалаар түвөн төк бол-ла ыттава. Бир эвес чугаалаар түвөн бар болза чугаала, моголде. Ынчаала-лаа бүгү-ле чүдөлөрүн дугайын агаа чогаалга бижип шыаар мен бел».

Маян өлүп калганын соонда мээр үнүм үнелиг апары чагавас. Бо демгелдерин бижип шыаапсыма, олар мээр өлгөмн соонда парла-тынар апар. Мээр сестерим ылап ак сепкилдиг деп чүвөн билгеш, оларын улуг сонугура-биле ды-наары чагавас, ынан болум чүд-лаа чок бооп хуула бергенме мээр чүд-лаа хөвөө чок».

Демгелдерге Роллан боду ша-уенин чүдө бижэчтүн чоран мен деп бижээн. Ол документиленер ужу-тулазы, чугаажок, агаа дем-гелдерден оранчок артык. Фран-цисын Улуг революциянын эки-традицияларын салгактыз мели-таризмин буруу шаап, делегейде бирги социалисттик күрүсүнүн тур-

густунан түкүлдөп эгелеп ону кам-галал келген.

«Орус революциянын тийалгези Европанын бүгү келир үзүниин эрге-жок чугула байлаан деп билип турар бис» деп, демгелдеди Роллан 1917 чылдын декабрь 6-а бижээн.

А каш-ла олургу-биле уран чурук-чунуа бойлука хандыкшымы: «Вилге-Нев болгаш Шильонун күс-кү арыннын аяны-буру өнөрүнүн толушканы хуулаагына-на. Алдын сарыг, кызыл, хүрөн, чингир ногаан болгаш кара ногаан өнөр чымчак салган сыйбай бээр, дескинип эс-теп баткан бурулар черге барып чат-тыла бээр». Күсүк турумал магалы-ла бижиттинген. Америк журналын дайын дугайында анкетаныга ха-рызы болза хараачыгайларын Ро-на хемнин ариктенинге ужуп кээп турарынын чурумалы-биле кожа бижиттинген. Онукутери Горькийге, Барбиска, Вертинга, Цвейгке, Лу-начарскийге, Эйнгштейнге чагаалар-нын дөвөнелдери, К. Либнект бол-гаш Ж. Жорес дугайында бижэ-н чүдөлөрүн вариантылары — Ро-ланннын демгелдеринде бижитти-ген чүдөлөрүн кол-колу ыдыг.

Совет Эмгелдери Ролланннын де-мгелдеринин баштайгы үзүндүл-ер оон чыгарылы-биле 1936 чы-ла-ла «Октябрь» септүлүгө парла-тынар апар. Хей-ниги политиктиг ай-тырыг талазы-биле бижээн чогаал-лар «Новый Мир» («Чаа делегей») болгаш өске-лаа септүлүгөргө үнү-лаан (бо үзүндүлери Роллан боду редакцияларга чорудуп берип тур-ган).

Демгелдерге бижээн чүдөлөрүн даштыкы паралага база сонугурап турар. Оларын «Европа» деп сеп-түлүгө парлаан, демгелдерин чамызын Парижге тускай ном кылдыр парала үндүргөн.

Георгий МЕНДЕЛЕЕВИЧ (ПЧА).

Совет Эмгелдери Р. Ролланннын чогаалдарын иш чүс ажыг ка-тал үндүргөн. Оон «Жан-христос», «Хандыкшаан сеткил» деп ро-маннары, төвү драмалары, «Коль Брюно» деп тоожузу, нацизмге, империализмге дайынарга, мээр демократизмге болгаш буржуа уран-чугулаа идуу чүдөлери совет улуска эки билиндир.

Роман Роллан болза бистик чуртуну-чуу улуг өңкүү, Улуг Ок-тябрьнын ужу-дугузын билген культуранын баштайг мастерлерин-ниг бижээн болур.

1917 чылдын декабрыда ол мынча деп бижээн: «Орус революция-нын тийалгези бүгү Европанын келиш үзүниин эргежок чугулаа бай-лаан болур». Владимир Ильич Ленинни «Орус революстуг шыккыш-кинниг уран-мөдөрлө» деп чогаалын адаан. Француз гуманист бү-гү чуртталганын иштинде империализмге дайынын сойгалап, та-бым дашы калымыштыг демгелди бооп чоран.

Чогаалчынын чогаал ажылы революстуг шыккышкын-биле ханы харылашкан.

Совет улус Роман Ролланн кезээде улуг-биле үнелеп чоран. 1916 чылдан эгелеп өлүгүгө чедир оон-биле найыралажып келген А. М. Горький Роман Ролланн «өптүг болгаш чойгылыш чок ма-дыр» деп адаан. Николай Островский француз чогаалчынын 70 хар-лаан хүнүндө мынча дээн: «Роман Роллан чүдө улуг чуркучу эвес, кайгычыныг эрес-мадыр, бодунуң шыкы карактары-биле шыкын өттүр көрүп алган кижиге деп билер бис».

Безин бис француз улуг чогаалчыны, фашизмге дээр фронтунун дайынынын демгелди бирги социалисттик күрүсүнүн улуг өңкүү сактып демгелдеп тур бис.

ЧУРУКТА: Роман Роллан биле Алексей Максимович Горький 1935 чылда.

СЭТА-нын фотохрониказы.

Моол өңнүктөрдүн шоодуглуг чогаалдарындан

Д. Жагд

Х О П

(Шоодуглуг чугаа)

«Эер айтты каастаар, эки кыс чуртталганын каастаар» деп, кыр-ганнар чугаалажыр. Мээр өм-нүң ээси Бадма мээр-де чурт-талганын каастаачыны чорду. Ылак-даа, мени даш Бадмамын сагыш човары-даа көчүгү-ла. Ажы-биле чугаалаарга, өске хөвөөнөргө кара кыс басып көрбөсө-даа, мени аял оркун-тай боорайсе даш коргар кижиге бердим.

Кижиге амытан баш ууур бода-нын чор-лаа. хуу-салым өске талады. Бир-ле катап, ажы соонда чынып келгениме, өвүс ишти тесе тываалаан-ла чүвө: аяк-сава бузуудуу, аш-чөм чаптанчымы, а Бадма кара че-модан чынылда карактарың ыжыды ытлап алган олур деп.

— Чүү болза, эжым?— деп, бо-ла мен.

— Артында-ла айтырып де! Билбес-даа чүвө шыкпай? Мээр карактарың калып ажы-биле тулдуур көөр сеп?— дээн, че-моданың чүү-хөвөгү кайы-ха-маанчок шыкпадан-ла эгеледи.

— Чаа чүдүлөр дыңынакса, кулак үдү бүдүп каап болур. Чү-дөрүн мээр сөзгөз деп белетке-нип алдым?

— Моон сонгаар мээр бутта-рын иш-даа маңа артаалым! Сепден чарым чоруйуп деп!

— Бадма, динир кижиде чары-ры өлүп кижиде чары-рындан дора дээрин сактып көр.

— Саян тоол-домктарыңдан хонуну калды. Оларын өске хөвөөгөргө сөгөп бээр сен.

— Чыгыг эвес болза, кайы-зынга сөгөп бөрүг мен?

— Столовага компот-биле чөмгөрп олурган чүвөгө. Кай-гаанымдан карактарым уштууа бер чаккан де.

— Кара чыгыс кадайым, Бад-ма! Ол балым эметтингир, сеп балым берге дээрин билер сен бе? Он болза эйт-кешке дээр, а сеп сагыш-сепкилди балыглаар!

Бадма чөмөданын күш-биле хавар орта, өч чыныгы багылаш турган ашкар узуу шымы үе сеп ач чысты. Оон чөмөданын колдуктапкан, өгдөн карак-ку-лак чок үе халды.

— Уваа, чыктыг-ле чүвө-дир ам. Аммыраал, даш кызыл чорумда, арылар мени шап турар. Көжө дургу Бадмамын калып көчүгүп экине амыр чор деп болалып кесдим. Хейтү бол-болан, айы бар боор деп плит-парел аалдым. Эргенинде Бад-мамын улуг утбаан Цавэрге че-де бердим.

— Цавэл, чүвө мени үмзөн хуңге дөгөдөйин деп албадан турар чүвө?

— Тымызктавайың, орта чу-гаала, Чүңү күзеп тур сен?

— Үзүгөтпөз хөвөөм даш бу-руу чүктөргөн күзөвөс мен. Мени өске хөвөөн-биле чоран деп, Бадмамын кыс чугаалады?

— Шымы-биле сонгоорсө, меп эвес, меп дуним көргөндүр. Аяа бодумга шыкпаш бузуурор кижиге мен. Столовага бугхалар Шар-биле кады олурган, оон компот-биле хуңдугаан-дир сен!

Кыраан назынында каярлаар бодым бе? Бежен харже чоон-тулаан болгай сен, ытчок!

— Кайы хире компот-биле ону чөмгөрпкөн мен?— деп айттыр-дым.

— Үш стакан-на дээр чорду.

Стуудуман тура халааш, Па-вөдиг думжаныңа — ажаалага кассазың кассаринге хаалы кедим.

Ажы салыкчылары тарап чо-ражы, чартык пак иштинде, ко-зөкөткөргө чыныгы туруп кел-дим. Ыйаада артыканымыска ко-зөкөткөргө бажым сукаш чу-гааладым:

— Эргим төрөзүм, эки бе, мыр?

— Акта суггарып ол бе?— деп, Павөдиг думжам айттыр-дыр.

— Чок. Сен харын мээр хууда аммыраалыңа шыгжамың кы-лым калды аа?

— Чүңү мылан турарым ол?

Шар-биле олурганымны каян көрдү?

Мен боорун көрбөз мен. Ол дугайын мээр Оон чугаалаан чүвө. Ол дээр, кайгамчык шы-чы хөвөөнөргө болбас ийкейе. Бадмага Шарын канчаа дең-

нээр деп, Оон пат-ла кайгаар чорду.

— Оон ылай чүпү чугаалады?

— Шарын мырмачы-ла оманшан чөмгөр чыгыш олур-ган-дыр сен.

Ажаалага кассазыңа экил-кеге бурт дидим. Оон ыла бол-ду. Аарыг кижиде демгелде-лерин ашара-дүңдөр ажып, сто-лува дүштө чок олур-ла. Ол мекч көрүп кааш:

— Арыш-шырайың дээрге ча-рыш ады мунган-ла чүвө. Ка-лук шуурап турар апарыш-тыр-дидим.

Оон сестерин хөвөө-даа ала-бадым. Баштап хөвөөнөргө хонуну чок кижиге мен.

— Чыгыг кижирин күзеп тур сен бе?

— Чок. Компот дугайы айтыр-дыр сен сөзү кедим.

— А-а мыдыг турган чүд. Оон дугайын мээр Ханд чугаалаан чүвө.

Оонун оон ылай дыңывайы, Ханджы, Хандыда Тумурже.

Тумурдан Дуамже даалыктан-торуптур. Чүгө дээр, хоп-мөге чеди уштуг, а шымыг херек чыгыс уштуг болгай.

Дуама столовага ажаалдан турган чүвө. Стола олуруп ал-ган, үр-ле сөс дили чадап ка-дым.

— Сеп-э бир дугайын экеп берейн бе, ынгиза болгаш үн-күз компот бодуу аа?— деп бо-ниш.

«Компот» деп сөстү дыңып-кааш, холдарымын чыгып-кааш, нагиленип-ле үндүм. Минута хире мыт чок баарымга:

— Чүгө алгырамың ол? Ам бүгү чүвө мээр бидингир-дир-деп, Дуама чугааладыр. Өске кижиге-де сеп салчакан-дыр мен. Частыгың кынар болур чүвө-дир аа! Ол кижиге ам баш Шар-биле хуу олур шыкпаш...

Ынаар көрүңкөш, сөзүм сирейин-де берди:

— Дуама, дөртөн чылда мээр ужуражып келген хөвөөнөргө эң-не дээрден сен сен.

— Чартык шак болганда, Бад-мамын бары-ла күш-биле сто-

ловага экилдим. Шар таныма-ым эр-биле олурбушаан. Олар компот кийип апар.

— Көрүп көрүңкө даан. Си-лерини өңөр ээан дуу ол кижиге кайы хире дөмөй-дир. Кай-гамчык-ла аа?— деп, Дуама чу-гаалайдыр.

Бадма мээр эктимен шеле каалтарга, столовадан үнүп чо-руптуу.

— Кандыг-бир үдөгөр домак-тан чугаалап көрөм, аргамым— деп, ол дайы-дир.

«Ууң эдек бутка ораажыр, Ууң дым моюнга ораажыр».

— Ам база бирөөдө— деп да-леди.

«Чылааңда ам диледе. Холудан шы диледе».

— Ам-даа...— деп дээржи-ле чор.

«Кара быттыг даш негелйа өртөтө».

Хайлыг хоп даш кадайың чандырба».

— Ковчуг-ла угааның мен ийип— дээн, Бадма мени час-сыдып кадым. Өвүсчө катык-хо-г-дуг эеп чынып келдим.

3. НАМЧИЛСҮРЭН

ШЫНЧЫ ЧОРУК, ЧАСПАС АДЫШКЫН

Шыан ам! Сактып четпес бу-ручу шаада бир кодан холду, бир ыттыг кадарым чурттал чо-раан чүвөгү ирши.

Кадарым-даа, ит-даа тус-тус мыак ажы-иштинг чүвөгү ирши.

Кадарым кайы кара чынык-кышкын хере тыгтып өрөөнүн ту-рар аразында, хойчу ит одо-ло-дун кадарым чоруп турган. Ка-дарым чынык шыкпаан өрөөнүн ту-рар аразында, хойчу ит суггарып каар турган. Кадарым чынык одо-ло-дун аразында өрөөнүн ту-рар аразында, хойчу халдап келген бөрүлери ит ырадыр си-мыртып турган.

Ит-даа эң-не идегелдиг кадар-ым, кадарым-даа эң-не чынык адыкшы апарып-тыр эвесе.

Кадарымнын сакшы човар чу-вези-даа чок. Шынык ит оң ор-нунка бугу-ле ажы-ишти кылып

турар бооп-тур. Кадарымнын са-гыжындан чыгыс-ла чүвө ыра-вас: хоор сарыг хөвөдө аблок үкүп турар сеп бар ирши бе, оң чымыш чазар мен бе, часпас мен бе деп бодоар чүвөгү ирши.

Кадарым шынык ыдынын бөрү-лер-биле тулчул турарын дыңжа-вас, дүңкенин тавына харап, ха-рыктап хонуп-даа турган чүвө-дир.

Бир-ле дүңкө кадарым чөмүс-кө буру халдап кээп-тур эвесе. Кадарым даш-шымзден өтүп кээп-тур.

Кадарым-даа чүү боор, чак, со-гу-нун алгаш, өдөн үе халааш, ка-дарым турган хөвөгө адыл дү-жүрүкчү, бодуңа чораралым.

өңгө келгеш, үдүл чыдыл ал-тыр. Эргенинде хөвөгө чөдө бээр, шынык мый часпас адыкшың согуңдунан өлүп калган чыдыл-тыр.

Дайының эвес, өңкүү адыл алгашын кадарым билзе-даа, үлү-сүң шоода бээрден корткаш:

— Ыдыкым атканым кончүгү эки билер мен. Бир-би-де ко-гүчүп алгаш, иш кадарымны иш-деп турган өскерлиги дайының мычаар ужураг. Ытка ит өлү-гүм.

— Бистик хөвөгүска аблок үкүр сеп турган болза, мындыг часпас адыжы оң чымыш дү-жүр адыр — дидим, билбээн улуг ону мактап-даа турган чүвөгү ир-гүм.

Кышкы чурумал.

Экспедиция—эрткен чайын

Монгун-Тайганын де-вексезинге эрге-бурун-гу базарымын казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп итти кижиге илчү-сөстү тыкыл-ган. Оон бажымын ча-гыла мындыг бижит-тиг кыдат көрүнүктү салган болган.

«Синь-Ваньшын көрүнүчүн ал-ла. Ундуртүгү, когарал-ды бодава-ла. Оон-биле ууастар-ын хынаар дивейн, чогуу бодуңу мала билер аар».

Кыдаттын Синь-Ваньшын Виль де-вексезинге эрге-бурун-гу казып турла, скифтер үзүнде (XIII-XIX чүс чылдар-да) хөвөржүткөн, туре-тарын каганнарын (нурезинин) кагып Бөрү деп